

VÄGEN TILL EN **ROBUST** LIVSMEDELS- FÖRSÖRJNING

Denna avisering hänvisar till en rapport som förklarar värdet av ursprungsmärkta livsmedel och beskriver hur gemensamma satsningar kan stärka utvecklingen i enlighet med både regionala och nationella strategier.

MAT
FRÅN
?

INNEHÅLL

TILLSAMMANS SKAPAR VI EN ROBUST FRAMTID	3	FLASKHALSAR ATT ÖVERVINNA	12
HOTEN MOT VÅR MATFÖRSÖRJNING	4	AFFÄRSMODELLER FÖR EN ROBUST FRAMTID	14
LITEN SKALA, STOR BETYDELSE	6	ETT VÄGVAL - FRAMTIDENS LIVSMEDELSFÖRSÖRJNING	16
LÖSNINGEN KAN FINNAS NÄRMARE ÄN VI TROR	8	SLUTSATSER OCH VÄGEN FRAMÅT	18
HÄVSTÄNGER FÖR FÖRÄNDRING	10	KONTAKT-INFORMATION	20

TILLSAMMANS SKAPAR VI EN ROBUST FRAMTID

Sveriges livsmedelsförsörjning står inför stora utmaningar. Klimatförändringar, geopolitiska spänningar och ekonomiska påfrestningar påverkar våra matkedjor och väcker frågan: Hur bygger vi ett starkt och hållbart system där lokal matproduktion spelar en nyckelroll?

Vår nationella livsmedelsstrategi för 2030 visar vägen mot ökad inhemsk produktion. Genom att satsa på robusta, lokala lösningar skapar vi jobb, minskar vår sårbarhet och

stärker konsumentens valmöjligheter. Samtidigt behöver vi rätt affärsmodeller och stöd för att omställningen ska bli långsiktigt hållbar. Det vi lägger på tallriken i framtiden avgörs av de beslut vi tar i dag.

Men vilka hot är det vi möter – och hur kan lokala initiativ faktiskt göra skillnad? Det ska vi titta närmare på i den här broschyren.

Genom att agera **tillsammans** – som konsument, företagare och beslutsfattare – kan vi forma en livsmedelsförsörjning som är **stark, motståndskraftig och hållbar**

HOTEN MOT VÅR MATFÖRSÖRJNING

KRISER OCH SÅRBARHETER – VAD HÄNDER OM MATEN TAR SLUT?

Sveriges livsmedelsförsörjning vilar på en skör tråd. Det svenska jordbruket har minskat drastiskt de senaste 30 åren. Vi importerar idag ungefär hälften av all vår mat – och den mat vi faktiskt producerar är i hög grad beroende av importerade insatsvaror som foder, gödsel och energi. Detta gör oss extremt sårbara i en tid av globala kriser.

FEM STORA HOT MOT VÅR LIVSMEDELSFÖRSÖRJNING:

- **Klimatförändringar:** Extremväder kan slå ut skördar och minska den globala livsmedelsproduktionen.
- **Centraliserade inköp:** Små producenter har svårt att konkurrera med storbolag, vilket riskerar att minska mångfalden.

■ **Osäkra regelverk:** Jordbrukspolitiken ändras ofta och skapar osäkerhet för producenter, vilket gör långsiktig planering svårare.

■ **Beroende av få aktörer:** Ett fåtal stora grossister och leverantörer kontrollerar en stor del av distributionen, vilket gör hela systemet sårbart.

■ **Digital sårbarhet:** Livsmedelskedjan är beroende av digital infrastruktur – en cyberattack kan lamslå viktiga leveranser.

Vi befinner oss alltså i ett läge där vår matförsörjning balanserar på en skör tråd. Ändå växer i dag lokala krafter fram som visar att förändring är möjlig – redan nu.

Sveriges livs-
medelsförsörjning
vilar på en **skör tråd**.
Vi importerar idag
ungefär **hälften**
av all vår mat

LITEN SKALA, STOR BETYDELSE

– VERKLIGA INITIATIV SOM GÖR SKILLNAD

LOKAL LIVSMEDELSPRODUKTION VISAR VÄGEN MOT EN TRYGGARE FRAMTID

Runt om i Sverige formas initiativ som stärker vår livsmedelsförsörjning och minskar sårbarheten. Med innovativa lösningar och starkt engagemang skapas möjligheter att producera och distribuera mat på ett hållbart sätt. Nedan följer några konkreta exempel:

■ **Matkooperativ och direkthandel:** Producenter i flera kommuner har startat kooperativ för att sälja direkt till konsument. Tillsammans kan mindre gårdar konkurrera med större aktörer och leverera färsk, närproducerad mat.

■ **Kommunala satsningar:** Allt fler kommuner ställer om sina upphandlingsavtal för att öka andelen lokal mat i skolor och äldreomsorg. Då skapas en stabil efterfrågan och bättre beredskap när kriser uppstår.

■ **Hållbar produktion och innovation:** Företag som förädlar restprodukter (exempelvis drav från bryggerier) till växtbaserade proteiner minskar svinnet och stärker självförsörjningsgraden.

■ **Direktleveranser med digitala lösningar:** Tack vare e-handel och prenumerationstjänster kan konsumenter få färska, närproducerade livsmedel levererade direkt till dörren – snabbt och smidigt.

Genom att satsa på lokala initiativ kan vi öka vår motståndskraft och höja självförsörjningsgraden. Men kan enbart lokala projekt bära hela lösningen? Låt oss se hur nära svaret egentligen kan ligga.

Bild från en gammaldags men fullt fungerande kvarn som i kristid kan fungera som en leverantör av livsnödändigt mjöl.

Genom att satsa på **småskaliga livsmedelssystem** stärker vi vår motståndskraft och svensk självförsörjning

FOTO: JEAN-PAUL BASTIAAN

LÖSNINGEN KAN FINNAS NÄRMARE ÄN VI TROR

LOKAL MAT SOM LÖSNING – STÄRKTA LIVSMEDELSKEDJOR

Trots att globala system blir alltmer sårbara, finns en annan rörelse – satsningar på lokala producenter och kortare distributionsvägar. När vi stödjer våra närliggande lantbruk och förädlingsföretag stärker vi inte bara beredskapen, utan skapar också gröna jobb och minskar klimatpåverkan.

TRE SKÄL ATT INVESTERA I LOKAL MAT:

■ **Minskad sårbarhet:** Fler små och medelstora aktörer på olika orter gör att hela systemet blir mindre beroende av enstaka knutpunkter.

■ **Ökad beredskap:** När producenter finns nära konsumenten kan leveranser fortsätta även om omvärldsläget gungar.

■ **Stärkta lokala företag:** Fler företag i regionen skapar jobb och levande samhällen – pengar stannar kvar på orten i stället för att hamna hos stora, internationella aktörer.

Men hur förverkligar vi potentialen i lokala livsmedel och tar nästa steg för att stärka hela kedjan? Vi tittar närmare på de viktigaste hävstångarna för positiv förändring.

Vi måste bygga **robusta** livsmedelssystem där maten inte bara är en handelsvara – utan en del av vår **försörjningstrygghet**

HÄVSTÄNGER FÖR FÖRÄNDRING

VERKTYG FÖR FRAMGÅNG

För att lokal livsmedelsproduktion ska växa behöver vi både praktiska och politiska strategier. Småskalig matproduktion kräver mer än bara goda ambitioner – den kräver konkret stöd, långsiktig planering och samordning. Här är fyra faktorer som kan driva utvecklingen framåt:

■ **Ursprungsmärkningar:** Tydliga märkningar hjälper konsumenten. Exempel: Sverigemärkningen och regionala initiativ som ökar synligheten för svensk kvalitet.

■ **Digitalisering:** Ny teknik öppnar för direktförsäljning via e-handel, REKO-ringar och sociala medier där små aktörer kan lättare nå ut till en bredare kundkrets.

■ **Besöksnäringen:** Restauranger, matfestivaler och turism kan bidra till att lyfta fram regional mat och stärka bandet mellan producenter och kunder. Mat-turism är en växande trend som gynnar hela kedjan – från bonde till besökare.

■ **Beredskapsmat:** Offentliga kök och livsmedelsupphandlingar kan bli en stark drivkraft. Genom att prioritera lokala råvaror i skola, vård och omsorg säkrar vi inte bara vardagens mat utan stärker också krisberedskapen.

Dessa verktyg kan göra verklig skillnad, men vägen är inte fri från hinder. Vilka flaskhalsar måste vi övervinna för att nå en robust framtid?

Vi har alla ett **ansvar** att stärka den lokala livsmedelsproduktionen – och det börjar med att skapa rätt **förutsättningar**

FLASKHALSAR ATT ÖVERVINNA

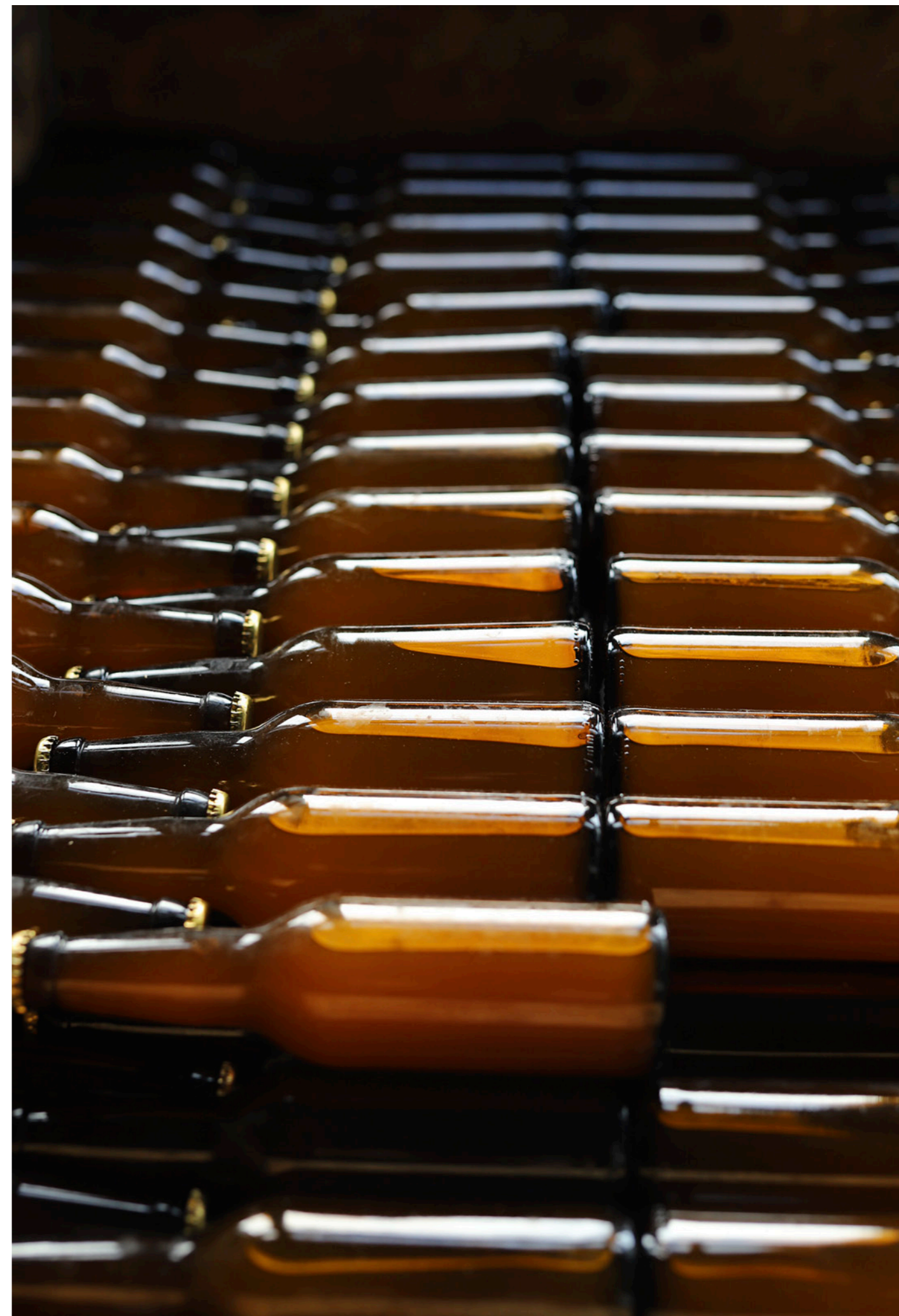
HINDER SOM MÅSTE LÖSAS

Trots alla fördelar är det inte enkelt för små aktörer att växa. Byråkrati, begränsad finansiering och en konkurrensutsatt marknad är bara några av de stötestenar som behöver röjas undan. Sex avgörande hinder är:

- **Osäkerhet i regelverk:** Snabba förändringar i jordbrukspolitik och regelverk gör det svårt för producenter att planera långsiktigt. Stabilitet och tydliga riktlinjer behövs för att skapa trygghet för livsmedelsföretag.
- **Centralisering av inköp:** Offentliga och privata storinköp gynnar ofta stora leverantörer, vilket gör det svårt för mindre producenter att konkurrera. Upphandlingar och inköpsrutiner behöver anpassas så att fler lokala aktörer kan vara med.
- **Kortsiktig finansiering:** De flesta stödprogram är projektbaserade, vilket försvårar långsiktig tillväxt. Långsiktiga investeringar och stabila stöd behövs för att små producenter ska våga satsa och kunna växa över tid.
- **Brist på förädlingskapacitet:** Småskaliga producenter har ofta svårt att hitta lokala mejerier, slakterier, kvarnar eller andra anläggningar för att förädla sina produkter. Fler regionala förädlingsmöjligheter behövs för att göra småskalig produktion lönsam och hållbar.
- **Kompetensbrist:** Kunskap om lokal livsmedelsproduktion, affärsutveckling och marknadsföring saknas ibland. Utbildningsinsatser, rådgivning och nätverk kan hjälpa producenter att navigera regelverk, nå ut till kunder och utvecklas affärsmässigt.
- **Strategier som drar åt olika håll:** Nationella och regionala initiativ är inte alltid samordnade, vilket gör det svårt att forma en enhetlig strategi för lokal matproduktion. Bättre samordning mellan olika nivåer krävs för att satsningar ska dra åt samma håll.

Hur förvandlar vi dessa utmaningar till möjligheter? I nästa steg tittar vi på tänkbara affärsmodeller som kan bana väg för en hållbar omställning.

Om vi vill ha en **livskraftig lokal matproduktion** måste vi lösa flaskhalsarna – från reglering till finansiering och distribution

AFFÄRSMODELLER FÖR EN ROBUST FRAMTID

TRE AFFÄRSMODELLER SOM KAN FÖRÄNDRA SYSTEMET

För att utveckla en långsiktig, hållbar livsmedelsförsörjning behöver vi affärsmodeller som stödjer småskaliga producenter och gör lokal mat lättillgänglig. Här är tre konceptuella modeller som kan öppna dörren till en mer robust framtid:

■ Samhällsutvecklaren:

- Stödjer landsbygdsutveckling genom långsiktiga samarbeten mellan producenter, kommuner och företag.
- Skapar ekonomiska incitament för att producera och sälja lokal mat, till exempel genom investeringsstöd eller skattelättnader.
- Förbättrar tillgången till rådgivning och resurser för livsmedelsföretag, så att små aktörer kan växa och professionaliseras.

■ Nationellt skalbara koncept:

- Små butiker och försäljningsenheter på strategiska platser (t ex i städer, på arbetsplatser eller vid pendlarstråk) ökar tillgängligheten till lokal mat för konsumenter i vardagen.
- Exempel: *Deli Där Du Är* – ett koncept som erbjuder självbetjäningsbutiker med mathantverk på arbetsplatser, vilket gör lokalproducerad mat lättillgänglig för fler.

■ Storkökskoordinatorn:

- Kopplar samman lokala producenter med kommunala och privata storkök (som skolor, sjukhus och restauranger).
- Hjälper offentliga verksamheter och större kök att handla lokalt och minska beroendet av storleverantörer, genom att förenkla logistik och inköp av närproducerade råvaror.

Modellerna visar hur vi kan skapa nya vägar för lokal mat. Men räcker det för att Sverige ska uppnå en verkligt resilient livsmedelsförsörjning – eller står vi inför ett större vägval?

Smarta affärsmodeller
är en nyckel till att göra
lokal livsmedelsproduktion
ekonomiskt hållbar

ETT VÄGVAL

– FRAMTIDENS LIVSMEDELS- FÖRSÖRJNING

Sverige står inför ett avgörande val: Ska vi förlita oss på globala marknader och "just-in-time"-leveranser, eller vågar vi satsa på en mer lokal, resilient livsmedelsproduktion?

Händelser som Covid-19-pandemin och oroligheterna i vår omvärld har visat hur snabbt brist på insatsvaror, ökade energikostnader och logistikproblem kan hota tillgången på mat. Samtidigt växer intresset för närodlad och hållbart – inte bara för smakens skull, utan för att det stärker vår beredskap och gynnar lokalt näringsliv.

HELT NYA MÖJLIGHETER

Genom att investera i svensk matproduktion minskar vi sårbarheten och skapar utrymme för innovation. Nya affärsmodeller och samarbeten kan utvecklas, och fler arbetsplatser kan etableras där människor faktiskt bor.

VÅRT GEMENSAMMA ANSVAR

Det är lätt att tänka att producenter eller politiker ska lösa allt, men vi har alla en roll att spela – som konsument, företagare och beslutsfattare. Varje gång vi väljer närproducerat i butiken eller på restaurang röstar vi för en framtid där maten inte bara är en handelsvara, utan en del av vår trygghet.

Frågan är vilken väg tar vi härifrån? Att bygga ett robust och hållbart livsmedelssystem är inget som sker över en natt, men det börjar med att vi inser allvaret – och möjligheterna – i den lokala maten.

FOTO: JONAS INGMAN

Genom att satsa på en stark svensk matproduktion kan vi minska **sårbarheten**, skapa nya möjligheter och säkerställa en **hållbar** livsmedelsförsörjning

SLUTSATSER OCH VÄGEN FRAMÅT

INSIKTER FRÅN PROJEKTET

Hur kan vi stärka den lokala livsmedelsproduktionen? Det här projektet har analyserat, testat och utvärderat olika strategier och affärsmodeller för att stärka livsmedelskedjan. Insikterna är tydliga: vi behöver ett mer samordnat och långsiktigt stöd för att skapa en hållbar och robust livsmedelsförsörjning i Sverige.

TRE NYCKELSLUTSATSER:

1 Långsiktighet och samordning krävs

- För att säkerställa hållbar utveckling och möta den nationella strategins riktlinjer för livsmedelsförsörjning behöver stödet till företag vara jämnt fördelat och samordnat på alla nivåer – från lokal produktion till nationell försörjning.
- Lagstiftning och stödprogram måste vara stabila över tid för att ge trygghet åt producenter och investerare. Färre tvära kast i regleringar skapar bättre förutsägbarhet.

2 Ett glapp mellan små och medelstora producenter

- På nationell nivå finns ett resurscentrum och nätverk för de riktigt små mathantverkarna. Regionala satsningar genom projekt för lokala smaker och landsbygdsutveckling sätter också ofta mathantverket i fokus. För att initiera den

produktionsökning som påtalas redan i den nuvarande Livsmedelsstrategin (2030) behövs dels en nationell samordning och mer regionalt stöd sig till företag som har vuxit ur mathantverksfasen men som ännu inte är stora aktörer. Idag finns ett gränsland där många livsmedelsproducenter saknar tydlig tillhörighet och möjligheter till stöd, vilket bromsar deras potential att växa och stärka livsmedelsförsörjningen.

3 Samma inriktning – men ett akut behov av snabbare åtgärder

- Redan innan de senaste årens kriser har Sverige arbetat för en mer hållbar och resilient livsmedelsproduktion. Insatser inom hållbart jordbruk, lokala livsmedelsnätverk och krisberedskap har pågått länge.
- Däremot har kriget i Ukraina och andra globala kriser gjort det extra tydligt hur brådskande det är att öka vår självförsörjningsgrad och säkra ett stabilt livsmedelssystem.

Om den nationella livsmedelsstrategin 2.0 ska nå ut i hela landet är ett främjande av företagsutveckling baserat på företagets behov för marknadsekonomisk anpassning nödvändig. Ökad produktion bör gå hand i hand med insatser för ökad efterfrågan och samtidigt ska alla led från produktion, förädling, distribution och konsumtion ske med ekonomisk, socialt och miljömässigt hållbart.

DIN ROLL I OMSTÄLLNINGEN

ENGAGERA DIG – VARJE HANDLING RÄKNAS OCH PÅVERKAR FRAMTIDEN

Förändringen börjar hos oss alla – från konsumenter och producenter till politiker och företagsledare. Om vi vill ha en livskraftig, hållbar och resilient livsmedelsförsörjning krävs engagemang på alla nivåer. Som konsument kan du påverka genom att göra medvetna val, stötta lokala producenter och sprida kunskap. Som företagare kan du utveckla nya affärsmodeller och samarbeta för att göra lokala produkter mer tillgängliga. Och som beslutsfattare kan du skapa förutsättningar för en mer hållbar livsmedelsstrategi genom rätt lagar, incitament och stödprogram.

SÅ KAN DU BIDRA:

■ **Stöd lokala producenter** – handla från dina lokala matbutiker, gårdsbutiker och REKO-ringar. Leta efter ursprungsmärkningar som Sverigemärkningen och *Från Sverige* som garanterar svenskt ursprung.

■ **Engagera dig lokalt** – delta i initiativ som främjar lokal matproduktion, såsom andelsjordbruk, bondens marknad eller matkooperativ. Ju fler som engagerar sig, desto starkare blir rörelsen.

■ **Påverka politiker** – Ställ krav på din kommun och region att prioritera lokal mat i sina upphandlingar. Fråga skolor och äldreboenden var maten kommer ifrån. Visa beslutsfattare att det finns folkligt stöd för småskaliga producenter.

■ **Sprid kunskap** – Prata med vänner och familj om vikten av att stödja lokal matproduktion. Dela information på sociala medier, delta i debatter och lyft goda exempel. Med ökad medvetenhet ökar efterfrågan på lokalt producerad mat.

Förändringen börjar hos oss alla. Ju fler vi är som väljer, stödjer och uppmärksammar svensk matproduktion, desto mer robust blir vårt gemensamma system.

MAT FRÅN?

LÄS MER OCH FÖRDJUPA DIG

Ju mer kunskap vi sprider, desto starkare blir drivkraften för förändring. Ladda ner hela projektets rapport och ta del av fördjupande material.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

VI SOM INGÅTT I PROJEKTET

BRANSCHFÖRENING FÖR
VÄRMLÄNDSKA MATFÖRETAG

Östgötamat

PROJEKTÄGARE

